

راهبرد طراحی مالکیت معنوی در اینترنت

کلاوس بربش

ترجمه محمد هادی سهرابی

اشاره

همایش بین‌المللی تجارت الکترونیکی و مالکیت فکری توسط اتاق بازرگانی صنایع و معدن ایران در تهران، در ۲۵ و ۲۶ دیماه ۱۳۸۰ برگزار شد. این همایش، اولین نشست در این زمینه بود که با مشارکت سازمان جهانی مالکیت فکری WIPO و حضور متخصصانی از داخل و میهمانانی از خارج شکل گرفت.

محورهایی که سخنرانان به ارائه مقاله پرداختند عبارت بود از: توسعه تجارت الکترونیکی، فناوری تجارت الکترونیکی، موارد جهانی اقتصاد دیجیتالی، مالکیت فکری و اینترنت و نحوه حل اختلاف مالکیت‌های فکری.

آقای بربش با انتخاب موضوع طراحی مالکیت معنوی در اینترنت به اجمال مساظی را مطرح کرد که به هر حال تازی‌گی داشت. مقاله ایشان عیناً ترجمه و جهت استفاده پژوهشگران در این مجموعه جای گرفت. مطالب این مقاله آخرین سخن‌ها در اینباره است و حکایت از آخرین تجربه‌های غربی‌ها دارد. زیرا نویسنده علاوه بر سمت‌های اداری و پست‌های اجرایی، عنوان کارشناس اتحادیه اروپا را نیز دارد. با توجه به اینکه این اتحادیه قطب بزرگ تجاری است و با دغدغه‌های اقتصادی به کپیرایت می‌نگرد، نکات بربش، مهم و اساسی است.

تقریباً تمام مطالبی که امکان قرار گرفتن آن‌ها در یک سایت اینترنتی وجود دارد، می‌توانند مورد حمایت کپی‌رایت و یا حقوق وابسته به آن قرار گیرند. این مطالب شامل متون ادبی مانند مقالات، مناظر، تصاویر، عکس، فیلم، موسیقی و حتی مجموعه‌ای از اطلاعات (پایگاه داده‌ها) است. شمول حمایت کپی‌رایت بر هر یک از این مطالب، وابسته به قانون کشورهاست زیرا کشورها مفاهیم متفاوتی در مورد حمایت کپی‌رایت دارند. اساساً تمام حوزه‌های قضایی در جهان بر این نکته متفق القول هستند

که اجرای قانون کپیرایت یا حقوق وابسته، متعلق به حوزه قضایی کشوری است که طالب قانون حمایت کپیرایت می‌باشد و یا به عبارت دیگر کشوری که در آن ادعای تخلف از کپیرایت صورت می‌گیرد، برای مثال زمانی که توزیع غیر مجازی از یک سی دی رام در آلمان صورت می‌پذیرد که حاوی نرم‌افزار حمایت شده توسط کپیرایت است، از آن جا که این تخلف در کشور آلمان رخ داده است، بنا بر این مشمول قوانین کپیرایت آلمان خواهد بود.

متاسفانه در محیط اینترنت، تعیین قانون مناسب و اجرای پذیر مشکل‌تر است. از آن جا که مطالب موجود در یک سایت اینترنتی از طریق هر کامپیوتر متصل به شبکه در دنیا قابل روئیت است، تخلف مورد ادعا از طریق قرار دادن مطالب مورد حمایت کپیرایت در شبکه، ممکن است در تمام کشورهایی که این مطالب در آن جا قابل مشاهده است صورت پذیرفته باشد و لذا مشمول تمام قوانین کپیرایت یا حقوق وابسته خواهد بود. این مشکلی است که نه قوانین موجود و تصمیمات دادگاهی و نه مدارس مکاتب حقوقی هیچ کدام به راه حل مشترکی در این زمینه دست نیافتدند. علیرغم این مشکل، فرد می‌تواند حداقل مطمئن باشد که قانون کپیرایت کشور یا کشورهایی که هدف فعالیت صاحبان سایتهاست اینترنتی است، اجرا می‌گردد. این قانون سپس تصمیم می‌گیرد که مطالب استفاده شده در سایتها شرکت‌ها، تحت حمایت کپیرایت یا حقوق وابسته قرار دارند یا خیر.

نگاهی به مالکیت فکری در اتحادیه اروپا

در برخی قسمت‌های کپیرایت مثل حمایت از نرم‌افزارها و پایگاه داده‌ها (یعنی مجموعه‌ای از اطلاعات مانند لیستی از هایپرلینک‌ها) قوانین هماهنگ با دستورالعمل‌های معین اتحادیه اروپا وجود دارد. در این قسمت‌ها شرایط حمایت کپیرایت در کشورهای عضو اتحادیه یکسان و یا بسیار مشابه است. اطلاعات مورد بحث بایستی ناشی از خلاقیت معنوی شخص ارائه کننده آن‌ها باشد که حداقلی از خلاقیت و اختصاصی بودن برای این امر کفايت می‌کند. مواردی که قادر حداقل‌ها باشند و نشانی از خلاقیت و ذوق شخصی نداشته باشند، قابل حمایت کپیرایت نیستند.

نهایتاً پایگاه داده‌ها نیز - در کنار حمایت کپیرایت که در فوق ذکر شد - در حالتی که متن‌من در سرمايه‌ای قابل توجه زمان، پول یا کار برای جمع‌آوری، ممیزی یا ارائه داده‌ها باشند، مورد حمایت قرار می‌گیرند. شرایط حمایت از دیگر مطالب مثل متن‌ها، تصاویر، عکس‌ها یا موسیقی در کشورهای عضو اتحادیه متفاوت می‌باشد. در برخی کشورها (اتریش، آلمان، نروژ و سوئد) سطح معینی از خلاقیت جهت بهره‌مند شدن از حمایت کپیرایت لازم است. در برخی کشورهای دیگر (انگلستان، ایرلند، یونان، پرتغال، اسپانیا و هلند) مطالب بایستی خلاقیت معنوی شخصی باشند. اختلاف اصلی در این موارد بر سر میزان خلاقیت لازم برای بهره‌مند شدن از حمایت کپیرایت است.

از آن جا که حمایت کپی رایت نیازمند عملیات رسمی مانند ثبت و یا علامت کپی رایت (علامت^(۵)) نمی باشند، توصیه می شود شرکت ها در زمان استفاده از مطالب خود که مورد حمایت کپی رایت هستند، از علایم کوچک یا کوتاه کپی رایت استفاده کنند:
برای نمونه بنویسند:

- محتویات این صفحه اینترنتی تحت حمایت قانون بین المللی کپی رایت قرار دارد. هرگونه استفاده غیرمجاز از این مطالب نقض قوانین کپی رایت بوده و قابل مسامحه نخواهد بود.
در برخی کشورها وقتی چنین علائمی در کپی وجود داشته باشد، ادعای صورت گرفتن تخلف بطور ناگاهانه در دفاعیه مختلف مورد پذیرش قرار نخواهد گرفت. همچنین در کشورهای اروپایی فرض بر این است که نام شخصی که عنوان نویسنده^۱ ذکر می گردد در حقیقت نام آفریننده اثر^۲ می باشد.

مالکیت کپی رایت

قوانين کپی رایت کشورهای عضو اتحادیه اروپا، این حق را مربوط به نویسنده اثر می دانند. نویسنده شخص حقیقی است که این اثر را خلق کرده است و این بدان معناست که یک شخص حقوقی (شخصیت حقوقی) نمی تواند مالک اصلی کپی رایت باشد. هر چند که می تواند صاحب حقوق معینی در بهره برداری از آن باشد. اما در بیشتر کشورهای اروپایی، کپی رایت عنوان یک کل، آن چنان که حقوق اقتصادی قابلیت انتقال به غیر را دارند، قبال انتقال به طرف سوم نیست. استثناء موجود در این رابطه قوانین کپی رایت ایرلند و قوانین مربوط به اختراعات و طرح ها در انگلستان است که در آن ها خالق اثر می تواند کپی رایت را به عنوان یک کل به یک شخص حقیقی و یا حقوقی انتقال دهد در حالی که شخص اصلی آفریننده اثر همچنان صاحب حق نخستین باقی می ماند. استثناء دیگر در این زمینه خلق اثری تحت فرایند استخدام است که طی یک قرارداد و یا در حالت کارآموزی صورت می گیرد. در این موقع، بیشتر کشورها انتقال قانونی حق بهره برداری و یا (در کشورهای انگلستان و ایرلند) انتقال کپی رایت به عنوان یک کل از شخص نویسنده به استخدام کننده را معتبر می دانند. این در حالی است که حقوق معنوی اثر برای نویسنده باقی ماند. در مورد کارهایی که با مشارکت چند نفر انجام پذیرفته است، تمام قوانین کشورهای اروپایی، کپی رایت را برای تمام این افراد می پذیرند در صورتی که هر کدام از این افراد بصورت جداگانه امکان بهره برداری از آن را نداشته باشند.

صدور جواز

در خصوص آثار مورد حمایت کپی رایت، قوانین کشورهای عضو اتحادیه حقوق معینی را برای بهره برداری از آن ها تعریف کرده اند (که حقوق اقتصادی نام گرفته است) و همچنین حقوق دیگری که حقوق معنوی نام دارد. در مورد آثار حمایت شده توسط حقوق وابسته [به کپی رایت] تنها حقوق اقتصادی پذیرفته شده هستند.

حقوق انصاری تا اندازه‌ای توسط دستورالعمل جدید کمی رایت که اتحادیه اروپا اخیراً پذیرفته است در سطح اروپا هماهنگ خواهد شد (دستور العمل پارلمان اروپا و شورای هماهنگی دیدگاه روشن کپرایت و حقوق وابسته در جامعه اطلاعاتی). کشورهای عضو اتحادیه موظف به اجرای این آیین‌نامه تا تاریخ ۲۲ دسامبر سال ۲۰۰۲ شده‌اند. مطابق قانون جدید اتحادیه اروپا، حقوق اقتصادی قابل انتقال در محیط اینترنت، حق تجدید چاپ (وقتی مطالب روی سرور قرار می‌گیرند و گاهی اوقات در ابتدا دیجیتالیزه می‌شوند) که هر دو شامل عملیات تجدید چاپ مطابق دستورالعمل اتحادیه اروپا می‌باشند) و حقوق ارائه آن برای عموم می‌باشند. ارائه عمومی مطالب به معنای امکان دسترسی همگان به طور آزادانه به این مطالب از طریق اینترنت، مطابق دستورالعمل جدید کپرایت تعریف می‌گردد. جدای از این حقوق، شرکتی که قصد تغییر و یا اصلاح این مطالب را دارد بایستی از دارنده حق چاپ، مجوز دریافت کند. دلیل این امر آن است که حق تغییر و اصلاح مطالب بخشی از حقوق معنوی بشمار آمده و انتقال پذیر نمی‌باشد. بنا بر این شرکتی که چنین قصدی دارد باید بدنبال کسب مجوز برای خود باشد. حقوق معنوی نویسنده شامل حق شناخته شدن به عنوان نویسنده و حق ممانعت از تحریف یا تغییر می‌باشد این حقوق قابل انتقال به غیر نیست. بنا بر این، شرکت‌ها باید بدنبال اخذ مجوز یا عبارتی صریح باشند که مبنی بر آن بهره‌برداری دلخواه از مطالب با حقوق معنوی نویسنده تضمانتی پیدا نمی‌کند و نویسنده از این حقوق علیه شرکت بخاطر بهره‌برداری از مطالب نویسنده استفاده نمی‌کند. به علاوه شرکت بایستی نام نویسنده و موحد اثر را ذکر کند و بدین‌وسیله عمل خود را با حق معنوی نویسنده شامل برسیت شناختن نویسنده هماهنگ کند.

معافیت‌های قانونی

هرگونه بهره‌برداری از یک مطلب نیازمند اخذ مجوز از نویسنده آن نمی‌باشد. شرکتی که از مطالب حمایت شده برای ارائه در سایت اینترنتی خود استفاده می‌کند. قادر به بهره‌مند شدن از معافیت‌های قانونی حمایت کپرایت با حقوق وابسته است که این امر بستگی به مطلب مورد استفاده و هدف از این کار دارد. تمام کشورهای عضو اتحادیه اروپا، شماری از فعالیت‌های بهره‌برداری را که شامل معافیت‌های کپرایت هستند به رسمت می‌شناسند. در مورد دیگر موضوعات، دستورالعمل جدید اتحادیه اروپا در مورد کپرایت معطوف به هماهنگ کردن معافیت‌های قانونی در قوانین ملی کشورهای عضو می‌باشد.

(الف) استفاده شخصی برای مقاصد علمی شخصی و یا اطلاعات فردی با گرفتن یک کپی واحد^۳ بدون اشکال است. کشورهای مختلف در مورد این که «کپی واحد» چه تعداد کپی را در بر می‌گیرد، نظرات متفاوتی دارند.

- اما می‌توان مطمئن بود که دو و یا سه کپی از حد قانونی تجاوز نخواهد کرد. این کپی‌ها که برای مقاصد شخصی گرفته شده‌اند قابل انتشار و ارائه برای همگان در اینترنت نمی‌باشند.
- (ب) نقل قول‌هایی با طول متفاوت در صورتی که با هدف مطلب اصلی هماهنگ باشد، مجاز است. این معافیت نه تنها شامل حق تجدید چاپ، بلکه حق انتشار و ارائه عمومی آن نیز می‌باشد.
- (د) برای گزارش‌های صوتی - تصویری مسایل روز، باز افرینی، توزیع و نمایش عمومی حادث روز طرح می‌گرددند قابل انتشار و ارائه عمومی می‌باشد.
- (ه) برای اهداف آرشیوی، بیشتر قوانین کپیرایت کشورهای اروپایی حق تجدید چاپ مطالب را برای کاربردهای غیر اقتصادی مثل کتابخانه‌ها، تسهیلات آموزش همگانی و موارد مشابه مجاز می‌دانند.

معافیت‌های جدید کپیرایت

- مهنمترین استثنائی که در دستورالعمل جدید اتحادیه اروپا آمده است، به طور مختصر تشریح می‌گردد:
- (الف) از آن جا که حق تجدید چاپ، همان‌گونه که در دستورالعمل جدید اتحادیه اروپا آمده است، هرگونه عملیات یا تجدید چاپی را شامل می‌شود، تجدید چاپ موقتی اثر حمایت شده در صورتی که جزئی و یا بخشی از فرآیند تکنولوژیکی باشد و قادر به تأمین اهداف ذیل گردد را استثناء می‌کند،
- انتقال در شبکه میان طرف‌های سوم
 - استفاده قانونی از یک اثر

- (ب) در درجه دوم، کپی گرفتن از یک کار حمایت شده در صورتی که توسط یک شخص حقیقی (و نه حقوقی) و برای مقاصد شخص و غیر اقتصادی صورت گیرد، نقص حق تجدید چاپ نمی‌باشد.
- (ج) استفاده از مطالب حمایت شده برای اهداف تعلیمی یا تحقیقات علمی تا وقتی (در صورت امکان) منبع اصلی آن که دارای نام نویسنده است معین باشد و برای اهداف غیر اقتصادی صورت گیرد، نیازمند اخذ مجوز از صاحب حق نیست. بنا بر این معافیت‌هایی از کپیرایت برای تجدید چاپ و ارائه همگانی برای تدریس و تحقیقات وجود دارد.
- (د) مقالات منتشره در مورد اقتصاد رایج، عناوین سیاسی یا مذهبی، اخبار و موارد مشابه در حالتی که چنین استفاده‌ای آشکارا ذخیره نگردد و اثر اصلی که حاوی نام نویسنده است معین باشد، امکان تجدید چاپ و ارائه عمومی دارند.

حمایت در برابر اقدامات غیرقانونی تکنولوژیکی

دستورالعمل جدید کپیرایت اتحادیه اروپا نوع جدیدی از کپیرایت «غیر مستقیم» را معرفی کرده است که کشورهای عضو بایستی تا دسامبر ۲۰۰۲ آنرا در قوانین کشورهای خود بگنجانند. این موارد مربوط به

- حمایت از ابزارهای تکنولوژیکی مانند وسایل جلوگیری از نسخه‌برداری^۳ در برابر اقدامات غیر قانونی است.

- حمایت از آن‌چه «اطلاعات کنترل حقوق»^۴ نامیده می‌شود.

در برابر حذف و یا تغییر با ملاحظه اقدامات تکنولوژیکی که برای جلوگیری از فعالیت‌های غیرمجاز در مورد مطالب حمایت شده بایستی طراحی گردند، اعمال متقبلانه و همچنین تولید، ورود، انتشار و فروش ابزارهای این‌چنینی منوع می‌باشد.

اطلاعات کنترل حقوق در واقع داده‌هایی هستند که صاحب حق در مورد مطالب حمایت شده، نویسنده آن و یا هرگونه اطلاعاتی در مورد زمان و شرایط استفاده از این مطالب ارائه کرده است و در برابر هرگونه تغییرات حمایت می‌گردد. به علاوه ورود، توزیع یا ارائه عمومی مطالب حمایت شده‌ای که اطلاعات کنترل حقوق آن حذف و یا دستخوش تغییر واقع شده است، منوع می‌باشد.

مسائل مربوط به هایپرلینک و فریم^۵

هایپرلینک‌ها ابزار بسیار مفیدی در شبکه اینترنت برای کاربرها و مالکین سایت‌ها هستند. اما استفاده از هایپرلینک‌ها تحت شرایط معینی به دلایل حقوقی ویژه‌ای، به طور مثال در قانون علامت تجاری، قانون کپیرایت، قانون رقابت و یا تعهدات، می‌تواند مشکل ساز شود. در یکی از مسایل مربوط حین طراحی سایت اینترنتی آن است که وقتی شخصی به سایت دیگری متصل می‌شود در برابر مطالب آن سایت مسئول می‌باشد یا خیر؟

اغلب علایم حمایت شده‌ای مانند نام‌های علایم تجاری یا آرم‌ها در هنگام طراحی‌ها هایپرلینک‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرند. بسیاری از هایپرلینک‌ها به گونه‌ای طراحی می‌شود که یک کلمه یا کلماتی در سایت با مشخصات عادی نوشته شده و به طریقی مورد تأکید قرار می‌گیرد. به عنوان مثال، زیر آن کلمه یا کلمات خط کشیده می‌شود و یا با رنگ دیگری نوشته می‌شود که با کلیک کردن روی این کلمات پیوند با سایت مورد نظر برقرار می‌گردد. حتی در این پیوندهای^۶ پایه‌ای، کلماتی که می‌توان آن‌ها را کلیک کرد معمولاً شامل علایم حمایت شده، علایم تجاری یا نام‌های تجاری شرکت یا سایتی است که با آن پیوند برقرار می‌شود. در برخی مواقع استفاده از پیوندهای پایه‌ای می‌تواند به یک تخلف منجر شود. این مسئله معمولاً مربوط به زمانی است که از علایم تجاری مشهور استفاده می‌گردد.

هایپرلینک‌های عادی به صفحات سایت‌های اینترنتی (لينک‌های صفحه‌ای) تا وقتی که شخص برقرار کننده پیوند، محتويات سایت مورد نظر را کمی نکرده و آن را در معرض استفاده همگانی قرار نداده است، مرتکب خلافی نشده است و حق تجدید چاپ نویسنده را نقض نکرده است و تنها نشان داده است که مطالب شخصی را در کجا می‌توان یافت. اما در مواقعی برقراری هایپرلینک‌های

بیشتر می‌تواند به نقض کپیرایت و یا حقوق وابسته توسط شخص برقرار کننده پیوند بیانجامد. زمانی که هایپرلینک معطوف به صفحه دوم سایت مزبور (پیوند عمیق) باشد، آگهی‌های موجود در صفحه اول^۸ توسط کاربر حذف می‌گردد. این عمل مسأله ساز خواهد شد، زیرا به کاهش درآمد تبلیغاتی مالک سایت منجر می‌شود. به علاوه صفحه اول جایی است که شرکت و سازمان معرفی می‌شود و شرایط استفاده از مطالب سایت معمولاً در آن جا یافت می‌شود. اگر سایت پیوند یافته داخل پنجره‌ای از سایت پیوند دهنده قرار گیرد، سایت پیوند یافته بصورت بخشی از سایت پیوند دهنده به نظر خواهد آمد و کاربر ممکن است فکر کند که حداقل نوعی رابطه یا همکاری میان دو سایت وجود دارد. نهایتاً این که بخشی از سایت پیوند یافته شده، بخصوص تصاویر، می‌توانند به شکل بخشی از سایت پیوند دهنده در^۹ آینده به آن متصل گردند. در هنگام استفاده از این نوع پیوند، مالک سایت پیوند دهنده فضای سرور^{۱۰} را اشغال می‌کند (اگرچه در سرور سایت پیوند یافته ذخیره شده است) و تصویر متصل شده به سایت پیوند دهنده سایت پیوند دهنده به نظر می‌آید. بنا بر این یو.آر.ال.^{۱۱} تصویر متصل شده به سایت پیوند دهنده مشخص نبوده و کاربر از منبع آن بی‌اطلاع خواهد بود.

انواع فوق لینک‌ها ممکن است به تخلف از کپیرایت یا رقابت نامناسب منجر گردد. در آلمان، به عنوان مثال تصمیمات دادگاهی فراوانی وجود دارد که استفاده‌های این چنینی از مطالب را به عنوان نقض کپیرایت مورد محاکمه قرار می‌دهند.

مجازات‌های نقض کپیرایت

در صورت نقض حقوق اقتصادی یا معنوی، قوانین کپیرایت کشورهای اروپایی مجازات‌های مدنی و کیفری برای آن پیش‌بینی کرده‌اند. مجازات‌های مدنی شامل تنبیه و جبران خسارت و تسلیم کردن نسخه‌های غیرقانونی یا وسایلی که برای این اقدام به کار گرفته شده می‌شود. همچنین حق دستیابی به اطلاعات مربوط به نسخه اصلی و کانال‌های توزیع نسخه‌های غیرقانونی و نسخه‌هایی که به صورت غیرقانونی تولید و توزیع شده‌اند در این مجموعه قرار می‌گیرد. مجازات‌های کیفری در کشورهای مختلف، متفاوت است و با جریمه شروع و تا زندان‌های پنج ساله پایان می‌یابد و میزان آن بستگی به نوع تخلف دارد. زمانی که کپیرایت نقض می‌شود، این سوال طرح می‌گردد که حوزه صالح رسیدگی به این امر کجاست. مشابه تأثیر آن بر مسأله قانون حاکم، طبیعت بین‌المللی اینترنت آیین دادرسی مدنی بین‌المللی را مورد سوال قرار می‌دهد که مسأله حوزه رسیدگی به اختلافات با طبیعت بین‌المللی را تنظیم می‌کند. قرارداد بروکسل، به عنوان یک قانون کلی که به ملاحظه کشورهای عضو اتحادیه اروپا، رسیده است (قرارداد بروکسل در خصوص حوزه‌ها، شناسایی و الزام قضاوت‌ها در مورد موضوعات بازارگانی و مدنی) حوزه‌های مربوط به مسایل مدنی نقض کپیرایت را مشخص می‌کند. این قرارداد حوزه صالح را هم در کشوری که تخلف رخ داده است و هم کشوری که در آن خسارت پدید آمده است را به رسمت می‌شناسد و شاکی را مختار به انتخاب می‌کند:

از آنجا که مطالب حمایت شده در سایت اینترنتی در هر یک از کشورهای عضو قابل دسترسی است، شاکی می‌تواند حقوق خود را در کشوری که مตعدد مورد ادعا در آن دارای سایت است، پیگیری کند. اما وی می‌تواند هر یک از کشورهای اروپایی را نیز انتخاب کند زیرا حق مالکیت معنوی او به طور بالقوه در تمام کشورهایی که این مطالب در آن‌ها برای کاربرها در دسترس هستند مورد تجاوز واقع گردیده است و مطابق دستورالعمل جدید اتحادیه اروپا، عمل غیرمجاز انتشار عمومی مطالب تحت حمایت مالکیت معنوی نقض کپی‌رایت می‌باشد.

این نتایج محتمل نقض حقوق مالکیت معنوی بیان گر اهمیت بسیار زیاد آگاهی از مسائل مالکیت معنوی در زمان طراحی و راه اندازی یک سایت اینترنتی و تجارت الکترونیک می‌باشد.

به نوشته

1. Author
2. Creator
3. Single Copy
4. Anti-copy
5. Rights management info
6. Framing
7. Link
8. Home Page
9. Server
10. URL

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی